

Délvidéki szakrális értékeink I.

A magyarcsernyei Biacsi Pál-kápolna kutatása és restaurálása

*Ha napszerű nem volna már a szem,
Nem láthatná meg a napot sohasem.
S ha nem lappangna bennünk égi szikra,
Az isteni szép sohasem boldogítna.*
(Johann Wolfgang von Goethe)

Vajdaság legeldugottabb szegleteiben is találunk a múltból a korát fényesen beragyogó, a békeidőket idéző, nagyanyáink hitétől sugárzó, szemet gyönyörködtető építészeti és művészeti értékeket. Magyarcsernye építészeti értelemben véve nem kimondottan gazdag település, különösen az egyházi építészeti értékek tekintetében, gondolok itt olyan szász és erdélyi településekre, amelyeknek szinte jellegzetessége, hogy minden utcasarkon egy-egy szakrális szobor, útszéli kereszt, imahely, körmeneti kápolna, kálvária található. Mégis az alföldi mocsaras környéken a 1790-es években a Szeged környéki kertészekkel betelepült kis bánáti falu, Magyarcsernye is felépítette a maga iskoláját (1828), templomát (1844), útszéli keresztjeit és kápolnáját (1910).

Magyarcsernye a szerbiai Közép-Bánság területén fekszik, az egykori nagy temesi Bánság része volt. Hogy megértsük értékeink létrejöttét, elhanyagolásuk okát és pusztulásukat, ami szorosán kapcsolódik a mindenkori egyház szerepéhez és jelentőségéhez, valamint a gazdasági helyzethez és uradalmi viszonyokhoz, látnunk kell azt is, hogy egy település építészete, mindennapi élete nem független a politikai, történelmi eseményektől, a politikai-hatalmi változásoktól és annak következményeitől. A település gazdasági és közigazgatási értelemben a zombolyai uradalomhoz tartozott, egyházilag pedig a nagy Csanádi egyházmegyéhez. Az első világháborúig a fejlődés töretlen vonala látszik a faluképen. Az egyház életében a korábbi háborítatlan fejlődés még a 19. század második feléről

is elmondható. A kiegyezés utáni békeidőkre jellemző volt a különböző nemzetiségek és felekezetek békés egymás mellett élése, amit azután az első világháború és annak Magyarországot érintő tragikus kimenetele tört derékba. Még a trianoni határmódosítások után is Magyarcsernye ezer szálon kötődött Zombolyához – oktatási, kulturális, társadalmi értelemben.¹ A falu egykori életében meghatározó szerepet játszott a Csekonics uraság², amelynek kastélya volt Zombolyán és akinél a falu lakosságának nagy része dolgozott. Magyarcsernye főterét az 1844-ben gróf Csekonics János jóvoltából épült templom határozza meg. Másik jelentős szakrális építménye a Biacsi Pál által 1910-ben emelt családi templom és sírkápolna a Keleti temetőben, valamint az egykori főtéren 1868-ban felállított Nepomuki Szent János kőből készült szobra, mely ma a templomudvarban látható. A falu lakossága ma is többségében katolikus, néhány pravoszláv vallású polgárral.

A Biacsi Pál családi sírkápolna a temető központi részén eklektikus stílusban épült. A XIX.

¹ A magyarcsernyei német lakosság a század elején Zombolyára járt német iskolákba, bíróságra, minden ügyüket ott intézték a polgárok. Fessl József, Vilma és Erzsébet édesapja is Zombolyán végezte tanulmányait.

² A Monarchia híres lötenyésztőjeként ismert Csekonics József báró 1790-ben először bérbbe vette, majd 1800-ban megvásárolta és felvirágoztatta a zombolyai birtokot. Magyarcsernyét Szeged környéki kertészekkel telepítette be. Fia, Csekonics János politikailag is aktív volt, ő tette le Magyarcsernye templomának alapkövét 1842-ben. Először ő kap grófi rangot a családban. A birtok fejlődésének csúcspontját gróf Csekonics Endre ideje alatt éri el. Uradalmukat a Trianon után 1924-ben véglegesített határvonalak osztották ketté.

század közepétől a neostílusok virágkorukat élték: neobarokk, neoreneszánsz, neoklasszicizmus stb., melyeknek az volt a közös jellemzőjük, hogy felelevenítvén a nagy stíluskorszakokat, az adott korszak építészeti elemeit és motívumait használta fel egy épületen. Ezekből a neostílusokból Európában hamar kibontakozott az eklektika³, mely keverte a különböző korszakok építészeti elemeit. A kápolna külső és belső megjelenése nem egy meghatározott stíluson belüli. Leginkább neobarokk vonalai vannak, de mór és romantikára utaló elemek is fellelhetőek, ezért a legpontosabbak akkor vagyunk, ha stílusát eklektikusként határozzuk meg. A kápolna egy kis szabályos templomépület, felszentelt oltárral, az épület alatt elhelyezkedő kriptával, melyben 6 sírbolt található. A templomocská téglalap alaprajzú, nyeregtetős, egyhajós, dongaboltozatos, négyszögletes záródású, nem teljesen kelet–nyugat irányultságú, északnyugat felé néző szentélyel. A délkeleti, keleti oldalán egy négyzet alapú harangtorony áll, négy ablakkal, barokkos hagymakupola jellegű bádoggal. A keleti és nyugati oldalon három-három ablaknyílás helyezkedik el, amely a mór építészetre jellemző ívekkel van körülvéve. Ezek az ívek összekapcsolódnak és egy egységbe fűzik a három ablaknyílást, amelyek közül az első vakablak (SZILÁGYI 2013:93). A kápolna oldalfali ablakai mellett a félköríves bejárati ajtó felett is van ablak, amely az attika és az ajtó között helyezkedik el úgy, hogy az ablak íve már a frízben van. Ez szokatlan megoldás az építészetben, de van magyarázata ennek a furcsa kialakításnak. Vélhetően a karzat és a rajta elhelyezkedő harmónium optimális fényviszonyainak a megteremtése végett volt rá szükség, ugyanis a kápolnában nincs mesterséges megvilágítás. Belső terébe belépve jobb felől a karzatra vezető lépcső látható, ahonnan létrával a harangtoronyba lehet jutni. A kápolna eredeti ablakai öntvények voltak, félköríves kialakításúak, tizennégy osztatúak. A toronyablakok szintén fémből készült félköríves záródású zsaluzottak. A templomajtó kétszárnyú, félköríves záródású. A külső ajtó egy nemrégiben elkorhadt faajtót helyettesítő vasajtó, mely

mögött ott van az eredeti kovácsoltvas ajtó is. A bejárat mögött, a padlóval egy síkban, mintegy egy méter távolságra található a kriptá lejárata. A kápolna eredeti tetőszerkezetének cseréjével, mely megelőzte a restaurálást, úgy tűnik, sajnos végleg elveszett az építész/építő kilétének kiderítési esélye. Ha valahol, hát ott lehetett talán a gerendákba vésvé vagy írva a mester neve, ki egykor ezt a kis templomocskát építette.

Fotó: Biacsi Karolina

A Szent Veronika-falkép restaurálás előtt

A Szent Ágota-templom belső építészeti berendezéséről tudjuk, hogy részben aradi mesterektől származik. A kápolna belső berendezésénél is megfigyelhető, hogy a valamikori Torontál megyének a tőle keletre lévő Temes vármegyével művészeti kapcsolatai voltak. A templomot aradi építész építette, orgonáját aradi mester adta. 1859 szeptemberében a templom padlóját kelheimi kővel rakták ki, amit a kor legnemesebb

³ Eklektikus - különféle stílusok, irányzatok bizonyos elmeinek kiválogatása és egymás melletti alkalmazása (Művészeti lexikon I–IV.1981-1983)

épületeinél, főleg templomoknál használtak. (SZILÁGYI 2013:46) A kápolna építészetét ugyan nem ismerjük, de a templommal összehasonlítva megállapíthatjuk, hogy szerényebb kivitelű, padlózata nem volt kirakva kelheimi kövel, csupán nagyméretű malterba ágyazott ún. csekonyic⁴ téglával. Orgona helyett csak harmónium van a karzaton. A kápolna bejáratával szemben található az oltár, klasszicizáló stílusban. Belső berendezésének nagy része: oltára, karzata, mind zombolyai mestereknél készült. A harmónium aradi mester műve. Mivel abban az időben Magyarcsernye a zombolyai uradalomhoz tartozott, és keskeny pályájú vasút kötötte őket össze, így a kápolna építészeti berendezései (már amelyeken cégért találtunk) onnan származnak, hiszen szállításuk egyszerű volt. A vasúti összeköttetésre bizonyíték egy korabeli vonatjegy, amely a Magyarcsernye és Zombolya közötti szakaszra szól, és a karzaton a „Biacsi Pál családi sírboltja” felirattal ellátott díszes dobozban találták.

Az oltár a Hétfájdalmas Szűzanya oltárképével, aranyozott tabernákulummal, gyertyatartókkal és adoráló angyalokkal van ellátva és háttal misézésre van kialakítva, mely az ősi szokásokhoz való visszanyúlást mutatja. Jobb és bal oldalt templompadok. A jobb oldali padosor előtt egy, a kápolna berendezéséhez tartozó korabeli szekrény, melyben a szertartáshoz szükséges tárgyakat tárolják. A kápolna teljes belső tere festett. A dongaboltozaton az utolsó vacsora jelenete, az oltár jobb és bal oldalán Szent Pál és Szent Veronika falképei vannak, az oltár feletti mezőn pedig angyalokat ábrázoló jelenet látható. A belső falak márványozottak, a dongaboltozattól egy profil választja el. Az oltár feletti angyalábrázolást egy üvegezett körablak töri meg, melyen fény szűrődik a hajóba. Az oltárasztalban van besüllyesztve egy vastag, tömött vörös mészkőbe, ún. „magyar márványba” foglalt, sok szempontból különös ereklye, amely a római katakombaszentnek, Szent Donátnak egy picinyke csontja.

A Fájdalmas Boldogasszonynak szentelt kis épületet Biacsi Pál földesúr építtette, akinek a közéletben és az egyházi életben betöltött jelentős szerepe viszonylag jól nyomon követhető. Az új egyházmegyék a háromfelé szakadás következtében a mai napig sem rendezték megnyugtatóan levéltáraikat. Mégis sikerült kideríteni a kápolna építésének körülményeit, ám a belső berendezését sajnos nem.

A felkutatott dokumentumok alapján, Biacsi Pál kápolnaépítő anonimitását feloldva, próbáltuk megtudni, ki is volt ő valójában, s hogyan lett belőle Magyarcsernye egyik, ha nem a legbefolyásosabb földesura, honnan és hová költözött a család. A kápolnaépítő Biacsi Pál 1851-ben már Magyarcsernyén született, Biacsi Pál és Kurunczi Éva egyik gyermekeként. Édesapja 1819-ben a Szeged melletti Algyőn született és Magyarcsernyén hunyt el 1893-ban. A család eredete bizonyosan eddig vezethető vissza. Az idős Biacsi Pál a korabeli dokumentumok szerint az 1800-as évek derekától Ittabé mellett a Dolnyi szigeten társaival együtt mintegy 800 hold földet bérel a kegyúrtól. Ezeknek egy részét később, vélhetően, megvásárolja. Nyolc gyermeke közül csupán négy éri meg a felnőttkort, közülük Pál lehetett a legidősebb életben

Fotó: Biacsi Karolina

A restaurált oltár és kápolnabelső

⁴ Népi nevén csekonyic téglá = a térségben gyártott hatalmas méretű téglá, amely Csekonic báróról kapta a nevét, mert az ő téglagyáraiban gyártották.

maradt fiú, így ő öröklí a vagyón nagyobb részét, és ezzel gazdálkodik tovább. Az ifjú Biacsi Pál Venczel Veronikát vette feleségül, akitől két gyermeke született. János fiatalon meghal, András viszont a nyolc gyermekével együtt tovább viszi a családi hagyományt, a földművelést. A család megerősödése az egyházban és a közéletben betöltött szerepén is látszik. A gracilis, mediterrán alkatú, vékony, ám szikár külsejű Biacsi Pál jó kapcsolatot ápol a Csekonics családdal, közülük is Csekonics Endrével. Később fia, András Csekonics Sándorral köt barátságot. Számos katonai kitüntetés birtokosa volt. A falu főutcáján hatalmas házat épített gazdasági udvarral. Támogatta a vármegye monográfiájának megjelenését, hímzett zászlót vásárolt a tűzoltó testületnek, a templom előtt a legnemesebb anyagból, hófehér márványból keresztet emeltetett, felépíttette a kápolnát, fia és unokái sír helyét, akiket szintén a köz megbecsülésére és jó cselekedetre nevelt.

A templomkápolna építésére vonatkozó levéltári dokumentumok hűen tükrözik a kor egyházi viszonyait, a kor emberének hívó mivoltát, azon belül is Biacsi Pálnak az anyaszentegyházhoz való viszonyát, a családról való gondoskodását, az építendő templom örökös fenntartásáról való gondviselési szándékát. Érdekes megjegyezni, hogy a levéltári levelezések alapján az elhatározás és az építésre való szándék jelzése a püspökség felé, valamint a felépítés és felszentelés között bő egy év telt el, ami gyors eljárásnak számított. Az épület mindössze néhány hónap alatt felépült. Belső festése és berendezése 1911-ben készült el. Az egymást követő levélváltásokból kiderül, hogy mindenre kiterjedt az egyház gondoskodó figyelme. Biacsi Pál nevében Rézy Vilmos magyarcsernyei esperes plébános járt el a Csanád megyei Püspöki Hivatalnál, a szükséges engedélyek megszerzése és az építési szabályok betartásának érdekében. Az iratok szerint Rézy Vilmos először 1910. július 21-én fordul felterjesztéssel a tervrajzok jóváhagyására.⁵ A felterjesztésre válaszul a csanádi püspök, a körlevéli rendelkezések betartására

hívja fel a figyelmet,⁶ valamint szükségesnek tartja a kápolna jó karbantartására egy alapítvány létrehozását.⁷ A kápolnát a temető közepére tervezték állítani úgy, hogy a két oldalán alkalmas járda maradjon, valószínűleg ezért is nem teljesen kelet–nyugat tájolású az épület. Megjegyzi, hogy a portatíle-lel⁸ kapcsolatban intézkedni fog, és hogy Biacsi Pál a kápolna jó karbantartására 300 koronát befizetne, de kéri, hogy az ő haláláig az épület karbantartását ő maga végezhesse, halála után pedig örököseit végrendeletben kötelezi a 300 korona biztosíték lefizetéséről.⁹ A kérés ellenére a Püspöki Hatóság kifejezetten kéri az Alapítvány létrehozását a kápolna jó karbantartására és megjegyzi, hogy Biacsi Pál kérése, mely szerint életében maga kíván gondoskodni arról, tiszteletre méltó, de az örökösök kihalásával sem kerülhet veszélybe annak fenntartása. A magyarcsernyei plébános 1911. október 25-ei levelében a kápolnát késznek jelenti. A püspök a kápolna alapítványába befizetendő összeget 300 koronában határozta meg. A kor anyagi viszonyait tekintve és a koronában lerakott alapítványi pénz értéke az 1908-as árfolyam szerint 10 mázsa lisztnek felelt meg. Ez nem kevés pénzt jelenthetett, mert a dokumentumok alapján Biacsi Pál először 150 koronát fizetett be a karbantartást biztosítani hivatott alapítványba. Glattfelder püspök viszont nem tekintett el a maradék 150 korona befizetésétől, és írásban rögzítette, hogy az alapítóleveleket csak akkor erősíti meg, ha a maradék 150 korona értékét ingatlanaira való betáblázással biztosítja.¹⁰ Az egyház ily mértékben kezelte szigorúan az építendő egyházi épületek karbantartását és a róluk való gondoskodás biztosítását. A betáblázást elkerülvén Biacsi Pál szinte azonnal befizette a hátramaradó 150 koronát, „(...) hogy az ígért 300 Korona alapítványösszege, az ígért

⁶ A körlevéli rendelkezés a sírkápolna építéskor azt a szabályt követeli meg, hogy az oltár alatt közvetlenül nem lehet sírbolt.

⁷ Nagybecskereki Püspöki Levéltár, Magyarcsernye-doboz, 4039. iktatott levél

⁸ Portatíle - hordozható mobilis rész, mely alatt a kivehető, nem rögzített ereklye mélyedését kell érteni

⁹ Nagybecskereki Püspöki Levéltár, Magyarcsernye-doboz, 320. sz. levél

¹⁰ Nagybecskereki Püspöki Levéltár, Magyarcsernye-doboz, 412 i/910 6332. sz. iktatott levél

⁵ Nagybecskereki Püspöki Levéltár, Magyarcsernye-doboz, 313. sz. levél

300 Koronára kiegészítve legyen.”¹¹ A kápolnát Biacsi Pál óhaja szerint Rézy Vilmos helyi plébános, kiérdemesült esperes szentelte fel, 1911. november 12-én a Fájdalmas Boldogasszony tiszteletére. A kápolna felszentelésekor a messzi Németországból hozták a felszentelt és okmányokkal, pecséttel ellátott ereklyét. Az ereklye beszerzésének módjáról a levéltári dokumentumok nem mesélnek, ám a restauráláshoz kötődően a kutatás kiterjedt a szent ereklyére is, melyet módunkban állt közelebről is szemügyre venni. Már az is érdekes, hogy általában a faluhelyen épülő kápolnában nem helyeztek el ereklyéket, mert azokat csak alkalmanként használták, egyszer-kétszer egy évben. A komplex felújítás és restaurálás során az ereklyét a templomból kénytelenek voltunk biztonságos helyre szállítani. Ez lehetőséget adott a tanulmányozására. Az ereklyék (lat. reliquiae – hátrahagy) általában kiemelkedő vallási személyiségek testi maradványai, ruhái, használati tárgyai, amelyek kultikus tiszteletben részesülnek. A Biacsi Pál-kápolnában elhelyezett ereklye egy mészkőtömbbe ágyazott üvegkapszula, mely mindkét

oldaláról láthatóvá teszi az ereklyét. A szembenéző oldalán a gondosan becsomagolt csontocska van vörös bársonyra erősítve, a hátoldalán pedig az azt hitelesítő pecsét látható, körbefércelve cérnával. A csontocska mellett egy körcédula, melyen a *S. Donati M* felirat látható. Ebből kiindulva kutattam tovább az ereklye idekerülésének útját.

A dokumentumok hiánya nagyban nehezítette ezt a munkát. Magyarcsernye plébánosa, Rézy Vilmos, korára és betegségére hivatkozva nem vezette a Historia Domust több mint 10 éven át, pontosan az az időszak hiányzik belőle, amely felfedhetné ennek az ereklyének az idekerülését. Az ereklyét ugyanis a távoli Münstereifelből kellett hozniuk, hiszen Donát katakombaszent, akinek csontjait az 1600-as évek elején találták meg a római Ágnes-katakombában a jezsuiták virágkorában, 1652-ben nagy körmenet kíséretében átszállították Bad Münstereifelbe, az újonnan épült jezsuita templomba és Szent Mihály gimnáziumba, ahonnan később évszázadok folyamán szerette a világba kerültek a szent maradványai mint ereklyék. Szent Donát a villámcsapás és ítéletidő elleni védőszent, melynek gyökerei a test átszállításakor keletkezett csodatételben keresendő.

¹¹ Rézy Vilmos levele a püspök úrnak, 1911.nov.5-én, Nagybecskerek-i Püspöki Levéltár, Magyarcsernye-doboz

Fotó: Bátló József

A felújításon dolgozók (balról): Rizmajer Róbert, Vajda Tamás, Tóth Alexandra, Farkas Réka, Biacsi Karolina, Varga Sándor, Szabó Attila, Virág Tibor és Biacsi Vitomir

A felújított kápolna a helyreállított ablakokkal, ornamentikával

A szőlőtermelő vidékeken gyakoriak a szoborbrázolásai és a neki szentelt kápolnák. Donát Buda egyik védőszentje is. Mint ismeretes, Magyarcsernye lapályos, vizenyős területen jött létre, ahol nem volt jellemző a szőlőtermelés. Ezért furcsa, hogy miért pont ennek a szentnek az ereklyéjét választották. Mivel az egykori Csanádi egyházmegye szétbomlása után létrejött temesvári, nagybecskereki és csanádi (szegedi) levéltár sem őriz erre vonatkozó dokumentumokat, Münstereifelben folytattam a kutatást. A münstereifeli egyházi levéltárban nyomára bukantunk egy ereklye eredeti okiratának, és az azt megelőző okiratkerő levélnek. A levél Pilisszentlászló plébánosától, Stephanus Dittrichtől jött, aki Szent Donát egy piciny csontocskáját kérte a Kölni Püspökségtől, vörös bársonyra rögzítve, üvegcapszulába helyezve. A levélbeli leírás pontosan megegyezik az ereklye mai kinézetével. Az ereklyét a dokumentumok szerint megküldik Pilisszentlászlóra 1896-ban, amely minden bizonnyal megérkezik a településre. Hogy megbizonyosodjunk a pilisszentlászlói, illetve a magyarcsernyei Szent Donát-ereklye egyezéséről, vagy különbözőségéről, Pilisszentlászlón folytattam a kutatást.

Fotók: Biacsi Karolina

A tönkrement ablakokon madarak szálltak be

Ám az 1780-ban épült templomban Szent László ereklyéjét őrzik, az 1823-ban épült kápolna a falu központjában Mária tiszteletére van felszentelve és a megkérdezettek szerint nem található benne ereklye. Ebből következik, hogy az 1896-ban Pilisszentlászlóra küldött ereklyét, melynek leírása kísértetiesen illik a magyarcsernyeire, valamikor 1896 és 1910 között Magyarcsernyének ajándékozták vagy adták tovább. Mivel a münstereifeli levéltárban minden egyes onnan küldött ereklyének őrzik az okiratát, más elmélet nem képzelhető el, annak ellenére sem, hogy az átadásról semmilyen információnk nincsen. A kutatás jelenlegi állása szerint az valószínűsíthető, hogy Magyarcsernye Biacsi Pál-kápolnájának ereklyéje az egyetlen Szent Donát-ereklye, amely a királyi Magyarországon fellelhető. Hogy milyen értékes ereklyének van birtokában Magyarcsernye és azon belül a Biacsi család, arról senkinek fogalma sem volt a kutatásokig. Az ereklye kísérő oklevele apróra összehajtva benne lehet a kapszulában, melynek felnyitására csak püspök jelenlétében kerülhetne sor. Teljes képet részben akkor kapnánk, ha ezt megtalálnák, ám az ereklye tiszteletének és hitelességének megőrzése fontosabb a kutatásnál, így azt háborítatlanul hagyjuk.

A felszenteléstől eltelt több mint száz év alatt a hatalmi rendszerek és határmódosítások mély lenyomatokat hagytak épített örökségünkön. A trianoni határok létrejöttével az addig egységes egyházmegye három részre szakadt, ezzel együtt gyengültek az egyházak közötti kapcsolatok, de a kulturális és művészeti kapcsolatok

is jelentősen visszaszorultak. A második világháború eseményei, főként pedig az azt követő kommunista diktatúra és egyházüldözés ismét nehéz helyzetbe hozta a történelmi egyházmegegyét. 1948-ban a kommunista hatalom megfosztotta a temesvári egyházmegyét rangjától, és espereséggé fokozta le.

A kommunista államokban a szerzetesrendek és a különböző egyházi egyesületek működését betiltották. Faluhelyen a nép ki volt szolgáltatva a hatalom által diktálta rendnek. Az állami munkahelyen dolgozók az állásukat féltve nem mehettek templomba sem, ezáltal fokozatosan sorvadt az egyház egykor meghatározó szerepe az emberek mindennapi életében. A Biacsi család egyes tagjai az évente egyszer megtartott misére sem mertek elmenni, oly nagy volt bennük a félelem. Bár Biacsi Pál 1916-ban bekövetkezett halálától kezdve egészen az 1970-es évekig a kápolna kriptájába temetkeztek és halottaik lelki üdvéért minden év november 2-án szentmisét szolgáltatottak, a kápolnát lassan kikezdte az idő vasfoga. A család több leszármazottja is külföldre került el, az ottmaradtak a hatalmi szorítástól féltek. A kápolna a temetőben egyre rosszabb állapotba került, fő gondot a körülötte zajló temetkezésekből kifolyólag a fokozott mozgás okozta, valamint a szigetelés hiánya. Az épületről a Magyarcsernyén lakó leszármazottak gondoskodtak. Ők tatarozták a kápolnát és minden évben a mise előtt nagytakarítást végeztek, előkészítvén azt a szentmisére. Sajnos a tatarozási lehetőségek kimerültek a lábazat és a belső vízzel átitatott falak átmázolásában, míg végül, hogy eltakarják a vizesedő falakat, amivel évek óta küzdöttek, műanyag lambériával borították be.

Az öntöttvas ablakok közben teljesen elkorrodálódtak, az ablaküvegek kitortek, az ablak és fal között lyukak tátongtak, ahol a madarak beszálltak és az állapot kezdett kritikussá válni.

A család életében az újabb generációk megszületése sem hozott lényeges változást, ők már az új rendszer gyermekeiként nem úgy viszonyultak az egyházhoz, mint a kápolnaépítő Biacsi Pál. A kápolna többszöri tatarozásának köszönhetően szerencsére megmaradt a külső ornamentika, és a belső tér sötétbarna mázolásával az életnagyságú Szent Pál- és Szent

Veronika-képekből, az odafigyelésnek és szakmaiságnak köszönhetően, mintegy 20-30 cm-t még meg is tudtunk menteni.

Fotó: Seres Tamás

Biacsi Karolina restaurátor munka közben

A kápolna restaurálását és megmentését a negyedik ági örökösök, Biacsi Pál dédunokái, dr. Elisabeth Fessl de Alemany és Đurđević Vilma (Fessl nővérek) kezdeményezték. Szándékuk az volt, hogy 2011-ben, a százéves évfordulóra régi fényében tündököljön az épület. Elsőként a falak szigetelését végeztették el 2010 nyarán, majd ugyanakkor a korhadt tetőszerkezetet cserélték le. Felismervén a kápolna művészeti értékeit és tapasztalva a feltáródott angyalrajz kritikus állapotát, ami az oltárkép eltávolítása során került felszínre, restaurátorhoz fordultak. A kápolna épületét az elszigetelt állapotban új tetővel, festett toronysisakkal, újravakolt toronnyal és oromzattal vette át a restaurátorokból álló szakembercsapat. Óvatos hozzáállásuk százszorososan megtérült, hiszen nagyon sok új információ derült ki a kápolnáról, amit még a családtagok sem ismertek és a szakszerű helyreállítás visszaadta ennek a csodás kis építménynek a meghiúsultságát és gazdagságát. A legnagyobb meglepetést mégis a Hétfájdalmú Szűz Máriát ábrázoló oltárkép mögötti, ceruzával és szénrel a falra rajzolt angyal jelentette, mely nagyon kritikus állapotban volt és le kellett választani a hordozóról. A kritikus művelet sikerült, így megmentettük a végleges pusztulástól. Mellette ott volt a kápolna festőjének, Rammer Frigyesnek az aláírása is.

A restaurálás alkalmával a legnagyobb kihívást a kápolna külső ornamentikájának a visszaállítása képezte. Az épület négy sarkán va-

kolatból kiképzett nagyméretű kváderek voltak, az ablakokat ugyanilyen, de váltakozó méretű kváderek szegélyezték, és az íveik felett díszes ornamentika volt található, szintén vakolatból kiképezve. Az ornamentikát mindkét oldalfalon a mennyezet tartóvassal való összehúzósa alkalmmával átütötték. A kváderek csak a magasabb felületeken voltak meg eredetiben, az alsók már többféle cementes átkenés és javítgatás áldozatává váltak. A műemlékeken alkalmazható mészhomok vakolat ezek kiképzésére állagánál fogva meglehetősen alkalmatlan volt. Ezért a cementanyag használatának elkerülése érdekében egy saját recept alapján készült többfrakciós mészkőrleményt tartalmazó kváder, több mint 100 darab, valamint hat darab ornamentika került kialakításra az eredetiről levett szilikonminták alapján. A mennyezet hosszú éveken át tartó beázása következtében a mennyezeti falkép, amely az utolsó vacsora jelenetét ábrázolja, sok helyen nagy felületeken levált a dongaboltozatról. Az elválás mellett az al secco¹² technikára oly jellemző héjas elválás okozta a másik nagy problémát. A héjas elválásokat rögzíteni kellett, a hordozótól elvált felületeket pedig injektáló habarccsal rögzíteni. A festőrestaurátorok hatalmas munkával megtisztították, stabilizálták, retusálták, aranyozták és levédték az akkor 100 éves mennyezeti falképet.

Fotó: Biacsi Karolina

Vajda Tamás és Tóth Alexandra festőrestaurátorok

¹² száraz vakolatra, olykor glettelt felületre olajfestékkel készített műalkotás

Az oltár mellett elhelyezkedő, Szent Pált és Szent Veronikát ábrázoló falképek középvonalig el voltak pusztulva. A feltárást követően anatólógia alapján a szentek lábai rekonstruálásra kerültek, glóriájuk új aranyozást kapott és régi fényükben tündökölhettek. Az oltár és tartózáskainak restaurálását farestaurátor végezte. A feltárást és tisztítást követően bizonyos volt, hogy fehér színe volt eredetileg is az oltárnak. A szuvas darabok fertőtlenítését és stabilizálását követően új aranyozást és festést kapott az oltár. Az oltárdeszka, mely több deszkából volt összeragasztva, elmozdult és oly mértékig volt szuvas, hogy cserélni kellett. Az oltárképet a vászon rossz megtartása miatt új hordozóra helyezték, a kép alsó zónája, amely rendkívül sérült volt, stabilizálva lett, foltozva, tömítve és retusálva beilleszkedő retussal. A képet körbeölelő blondelkeret hiányait kiegészítették, és az egész felület egy frissítő festést kapott. Az épület külső vakolásával és fehérre meszelésével a műemlék jellegű vagy értékű épületek tisztaságát szeretnénk volna hangsúlyozni, és nem utolsósorban az akár évek múlva esedékes tisztasági festés szempontjából is a fehér bizonyult a legjobb megoldásnak. Az eredetileg vakolatlan lábazatot korábban betonfestékkel lekenték, ez annyira eltávolíthatatlan volt, hogy csak a téglafelületnek legyalulásával lehetett egyáltalán letisztítani ahhoz, hogy védővakolást vihessünk fel rá. Ez az eset is szépen mutatja a szakszerűtlen beavatkozások kellemetlen és káros következményeit az épületre nézve. A teljesen korrodálódott ablakok helyére az eredeti osztásban készült új ablakokat és víztiszta helyett homokfúvott ablaküvegeket kapott az épület. A templom kelheimi bontott kőburkolatának a felhasználásával, az eredeti rózsaszínű márvány visszaállításával, a karzat és padok festésével a Biacsi Pál-kápolna és a benne őrzött egyházi és szakrális kincsek megmenekültek az enyészettől. A restaurálás adta a lehetőséget és motivációt a levéltári és történelmi kutatásokhoz, melyeknek végső szándéka az örökségünk iránti megbecsülés és értékeinek tudatosítása a falu lakosságában és szélesebb körben is.

A kommunizmus és az azt követő balkáni háborúk súlyos lenyomatai látszanak ma a vajdasági falvak nagy többségén. Ezért igazi pél-

aként kellene szolgálnia minden hasonló tevékenységnek és arra irányuló törekvésnek, ami értékeink tudatosításával kezdődik – legyen szó néprajzról, népi, egyházi vagy világi építészetről.

Végül álljon itt Jókai gondolata: „De porszemekből áll a piramis, S ha hozzám hasonló csekély emberek százan, ezren, tízezeren – hátha százezeren?! – egyet fognak gondolni, uram, a fillérből kincs lesz, a téglából város lesz, a tapsból riadalom lesz; a betűből könyv lesz, a könyvből bibliotéka lesz, a népből nemzet lesz!”

Irodalomjegyzék

SZILÁGYI Mária Fényben és árnyékban. Magyarország építészetének fénykora és hanyatlása. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2013

BESEDEŠ, Valerija Mr., Kálváriáink: a vajdasági kálváriák. Naše kalvarije: Kalvarije u Vojvodini. 2010, Međuoštinski zavod za zaštitu spomenika kulture, Subotica

Művészeti lexikon I–IV. 1981–1983. Főszerk. Zádor Anna, Genthon István. 3. kiad. Akadémia Kiadó, Budapest

BOROVSKY Samu 1911. Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye p. 514–517

BODÓ, Márta In: Keresztény Szó 13 (2002):12 (december) ENGLISH, M „De dondeerheilige Sint-Donatus en zijn verering in West-Vlaanderen” In: Bierkof, Westvlaams archief voor geschiedenis, oudheidkunde en folklore, Jhg.60, Nr.3, S 65–68,

Brügge 1959

BRAUN, P. Jos.S.J., „Eine Kölner Goldschmiedeserkstätte des 17. Jahrhunderts”, In: Stimmen aus Maria Laach, Bd.69, Freiburg in Breisgau, 1905

BRAUN, P. Jos.S.J., „Eine Silberbüste Kölner Herkunft in der Gymnasialkirche zu Münstereifel”, In: Zeitschrift für christliche Kunst, Jhg.22, Heft 10, Düsseldorf, 1909

BRAUN, P. Jos.S.J., „Donatus von Münstereifel” In: Tracht und Attribute der Heiligen in der Deutschen Kunst, Stuttgart, 1943

STEINHAUS, Hans, „Die Donatus-Silberbüste in der ehem. Jesuitenkirche Münstereifel” In: Nachrichtenblatt des Vereins Alter Münstereifel, Jhg.42, Nr.1., Münstereifel, 1955

Levéltári források

Nagybecskereki Püspöki Levéltár, Vajdaság, Szerbia

Bad Münstereifel Egyházi Levéltára, Nordheim Wesfalen, Deutschland

Bad Münstereifel Városi Levéltár, Nordheim Wesfalen, Deutschland

Internetes források

Jugoszlávia államformájának változásai URL: <http://hu.wikipedia.org/wiki/Jugoszlávia> (2014. március 8.)

Csanád Egyházmegye feldarabolódása URL: <http://leveltar.katolikus.hu/index.htm/http&&leveltar.katolikus.hu/temesvar.htm> (2014. március 8.)

Fotó: Tóth Róbert

A kápolna 2010-es állapotában...

Fotó: Biacsi Karolina

... és felújítva 2011-ben